

İNSAN GÜCÜ VE EĞİTİM VERİMLİLİĞİ

Doç. Dr. Mahmut ÂDEM

1. GİRİŞ

Planlı kalkınma döneminde Türk eğitiminin verimliliği konusu, 1960-1975 döneminde mesleki ve teknik öğretimin nicel ve nitel gelişimi çerçevesinde tartışılacaktır. Dolayısıyla bu yazının amacı çok az da olsa, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çalışmalarına ışık tutmaktır. Burada, mesleki ve teknik öğretim; ortaöğretimin ikinci devresi olarak düşünülmemiştir. Çünkü 1730 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile sekiz yıllık temel eğitim düzeni kabul edilmiş, başka bir deyişle ortaöğretimin birinci devresi tümüyle temel eğitim içinde düşünülmüştür.

1960'lardan beri hemen hemen bütün ülkelerde bu arada Türkiye'de büyüme, eğitim dizgesinin en başta gelen özelliği olmuştur. Eğitimde büyüme başlıca üç amaca ulaşılmasını hedef almıştır.

- A. Herkese sunulan eğitim olanaklarını artırmak,
- B. Eğitim sürecine kabulde fırsat eşitliğini sağlamak,
- C. Ülkenin gereksinme duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek.

Bu hedeflere ulaşmak için çoğu ülkelerde:

- a. Zorunlu öğrenim süresi uzatılmıştır.
- b. Yüksek öğretim geliştirilmiştir.
- c. Öğrencilere sunulan burs, kredi, yurt, mediko-sosyal vb. hizmetler büyük ölçüde artırılmıştır.
- d. Eğitim hedefleri, ekonominin nitelikli insangücü gereksinmelerine yönelik bir biçimde planlanmaya başlanmıştır.

Eğitimde büyüme hedefine az çok ulaşılmıştır. Birçok ülkede, bu arada Türkiye'de orta ve yüksek öğretim düzeyinde öğrenci sayıları beklenenden daha hızlı bir artış kaydetmiştir. Ancak Batı ülkeleri içinde planlama uygulamalarının ileri olduğu Fransa'da bile eği-

timde görülen bu hızlı gelişme, önceden gerçeğe yakın olarak kes-
tirilememiştir. Beklenmedik ölçüde büyüme ve 1968'deki üniversite
olayları sonucu tarihi "Sorbonne" Üniversitesi, kuruluşundan 700
yıl sonra onüç ayrı üniversiteye bölünmüş, Fransa büyük bir toplum-
sa! ve siyasal bunalım geçirmiştir.

Türkiye'de devlet gençlerin öğrenim, özellikle yüksek öğrenim
isteğini karşılayamaz olmuştur. Büyük kentlerde birbiri ardınca açı-
lan özel yüksek okullara, her öğretim yılı yenileri eklenmeye başla-
mıştır. Niteliğin esas olduğu yüksek öğretim kesiminde okula, sahi-
bini kısa zamanda zengin eden kârlı bir işletme gözüyle bakılır ol-
muştur. Anayasa Mahkemesi tarafından özel yüksek okullarla çok
ağır bir mali yükümlülük altına giren devlet, 1750 sayılı Üniversiteler
Kanunu ile yüksek öğretimi paralı yapma yolunu seçmiş ama uygu-
layamamıştır.

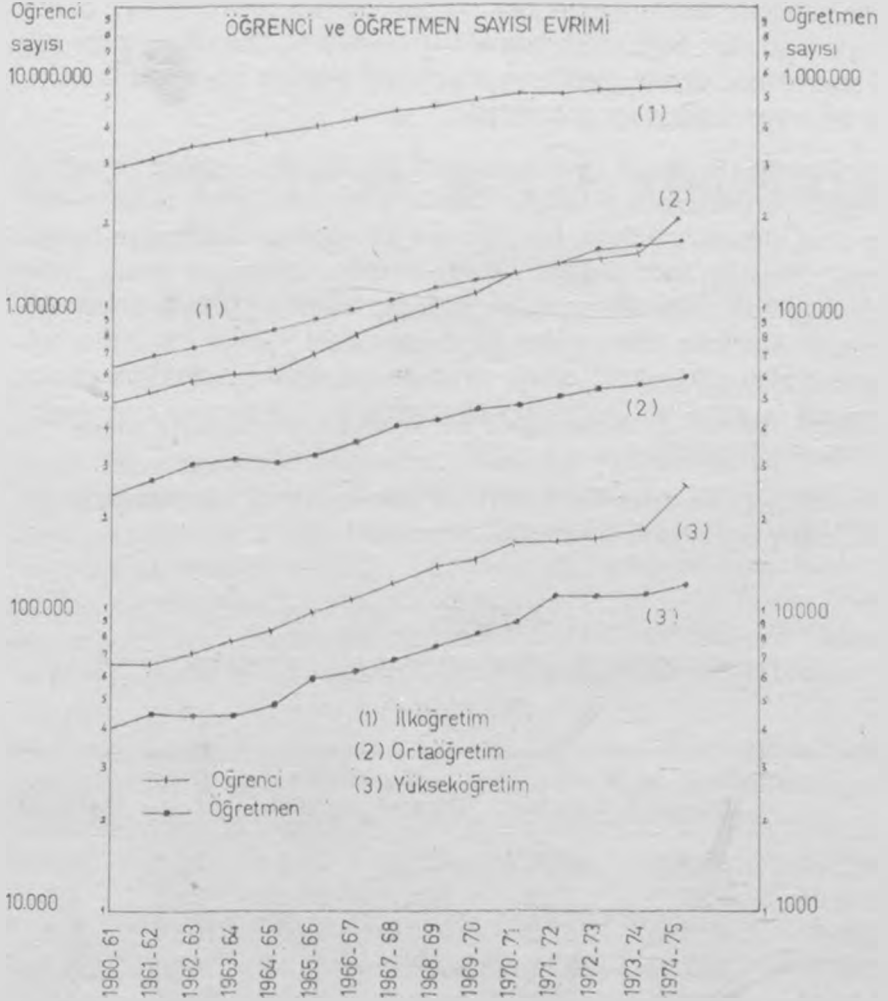
Türk eğitim düzeninde büyüme yalnız yüksek öğretimde değil,
her düzey öğretimde kendini göstermiştir.

ÇİZELGE: 1

EĞİTİMDE ÖĞRETMEN VE ÖĞRENCİ SAYISI GELİŞİMİ (Bin olarak)

	İlköğretim		Orta öğretim		Yüksek öğretim	
	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmen
1960-61	2666,5	62,5	475,1	24,6	65,3	4,1
1963-64	3562,1	75,6	595,7	31,4	77,3	4,4
1966-67	4216,9	97,2	816,8	35,0	108,6	6,2
1966-70	4907,0	127,3	1133,2	45,4	147,2	8,3
1972-73	5344,1	155,3	1489,7	53,8	172,1	11,2
1974-75	5457,6	167,8	1953,8	69,5	264,0	12,2
Artış Oranı (%)	90	168	311	183	304	200
Yıllık Artış Oranı (%)	4,9	7,3	10,6	7,7	10,5	82,
Oğrenci/Öğretmen Oranı (%)						
(1960-61)	46		10		16	
Oğrenci/Öğretmen Oranı (%)						
(1974-75)	33		28		21	

Grafik . 1

Çizelge 1 ve Grafik 1'e göre 1960-61/1974-75 döneminde orta ve yüksek öğretimde öğrenci sayısı, öğretmen sayısından daha hızlı artmıştır. 1960-61 öğretim yılında öğrenci/öğretmen oranı, başka bir anlatımla bir öğretmene düşen öğrenci sayısı ortaöğretimde 19 ve yüksek öğretimde 16 iken, ondört yıl sonra bu oran sırasıyla 28 ve 21 olmuştur. İlköğretimde ise dönem başında bir öğretmene düşen öğrenci sayısı 46 iken, dönem sonunda bu oran 33 öğrenciye düşmüştür. Öyleyse 1960-1975 döneminde orta ve yüksek öğretimde nicelik niteliğe yeğlenmiştir. Oysa kalkınma planlarında eğitimde niceliğe olduğu denli niteliğe de ağırlık verilmiştir. Örneğin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitimin temel ilkeleri belirlenirken **nitelik** konusu üzerinde durulmuştur.

2. KALKINMA PLANLARI VE EĞİTİM

1960 yılında kabul edilen 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş Yasası ve 1961 Anayasası ile Türkiye Planlı kalkınma politikasını benimsemiştir. Birinci, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Türk eğitiminin temel ilkeleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Eğitimin Toplumsal Hedefi

Eğitim, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın en etkili araçlarından biri kabul edilmiştir. Bu nedenle "sosyal strateji" olarak, zorunlu ve devlet okullarında parasız olan ilköğretimin, İkinci Beş Yıllık Plan dönemi sonunda (1972), tüm yaş kümesi nüfusa genelleştirilmesi hedef alınmıştır. Gerçekleşmeyen bu hedef, Üçüncü Plan dönemi sonunda gerçekleşmek üzere yinelenmiştir.

Eğitimin Ekonomik Hedefi

Eğitim, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gerekli nitelik ve sayıda insangücünü yetiştirme süreci olarak kabul edilmiştir.

Böylece eğitim dizgesinin Türk ekonomisinin gereksinmelerine uygun insan yetiştirilmesine yöneltilmesi ilkesi benimsenmiştir. İnsana bir nitelik kazandıran mesleksi, özellikle teknik öğretime öncelik tanınmıştır. Başka bir anlatımla kesimler itibarıyla nitelik ve sayıca yetersiz olan insangücünün yetiştirilmesi temel hedef seçilmiştir.

Ancak Türk eğitiminde büyüme ya da sayısal gelişme hedefine bazı kesimlerde ulaşılmasına karşın, toplumsal istem, bir başka deyişle eğitime kabul olanaklarının eşit kılınması hedefine ulaşılmasının daha güç olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü toplumsal koşulların sonuçları **birikimseldir**. Örneğin eğitimde başarısızlık yüksek öğrenime girişi tehlikeye düşürmekte, fakülte kapılarını aralamak daha güç olmaktadır. Girişin sınırlı ya da öğretimin başarısız olması öğrenciyi ikinci derecede bir mesleksi etkinliğe yöneltmektedir.

Öte yandan Türkiye'de bazı mesleklerdeki görev dağılıfında birçok dengesizlikler bulunmaktadır. Örneğin mühendis-teknisyen, doktor-yardımcı sağlık personeli oranı vb. Eğitim planının temel hedeflerinden biri de, bu dengesizliklerin düzeltilmesidir. Öyleyse nitelikli insangücü gereksinimleri açısından Türk eğitimi, başlıca iki bölümde incelenebilir: Ortaöğretim, yüksek öğretim. Bu yazıda daha çok ortaöğretim üzerinde durulacaktır.

Ortaöğretim:

Türk eğitim dizgesinde ortaöğretimin başlıca iki temel amacı vardır:

1 — Ekonomik kalkınmanın gerektirdiği orta öğrenim düzeyli insangücünü yetiştirmek,

2 — Öğrencileri yüksek öğrenime hazırlamak.

Birinci, İkinci ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, hiç değilse ilke olarak mesleki ve teknik öğretime öncelik verilmiştir.

“Eğitim sistemimiz, Türk toplumunun ihtiyaçlarına ve şartlarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yönelecektir. Eğitim planında teknik öğretime verilen önem, bunun başlıca belirtisidir.”¹

“İnsangücü gereklerine göre mesleki ve teknik liselerde kapasite artışını sağlamak için bu okulların nitelikleri yükseltilecek, öğrencilere kendi alanlarında yüksek öğrenime devam etme olanağı sağlanacaktır.”²

Ancak kalkınma planlarında çok açık ve kesin bir biçimde mesleki ve teknik öğretime öncelik verilmesine karşın, bu öğretim türü istenildiği ölçüde gelişmemiştir.

Çizelge 2'den şu sonuçlar çıkarılabilir:

A — Planlı dönemde en yüksek artış, %1818 ya da yıllık ortalama 1.35'lik bir oranla İmam-Hatip liselerinde gerçekleşmiştir. 1963-64 öğretim yılında İmam-Hatip lisesi öğrencileri, toplam orta öğretim öğrenci sayısının %1.2'sini oluştururken, onbir yıl sonra bu oran %4.7'ye yükselmiştir. Başka bir anlatımla 1963-64 öğretim yılında 1200 dolayında bulunan anılan lise öğrenci sayısı onbir yıl sonra 239.000'e yükselmiştir.

Öte yandan İmam-Hatip liselerinin temel amacı köylere “aydın” din adamı yetiştirmektir. Oysa gerçek, planlarda yazılanın tam tersine olmaktadır. Köy imamlığı görevini beğenmeyen mezunlar, ilkokul öğretmenliği, polislik vb. görevleri istemektedirler. Dolayısıyla köy imamlığının önemli bir bölümü Kur'an Kursu mezunlarıncaya yürütülmektedir. Bunun başlıca iki nedeni olabilir: Birincisi İmam-Hatip lisesi mezunları köylerde öğretmenin toplumsal saygınlığını imamınkinden üstün görebilirler. İkincisi, daha okul sıralarında iken imam-hatip mesleği kendilerine sevdirmemiş, bu amaçla yeterince yetiştirilmemiş olabilirler.

(1) DPT, Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl, 1963-67, Ankara 1964, S. 442.

(2) DPT Yeni Strateji ve Kalkınma Planı, ÜÇÜNCÜ BEŞ YIL, 1973-77, Ankara, 1973, S. 722

ÇİZELGE: 2

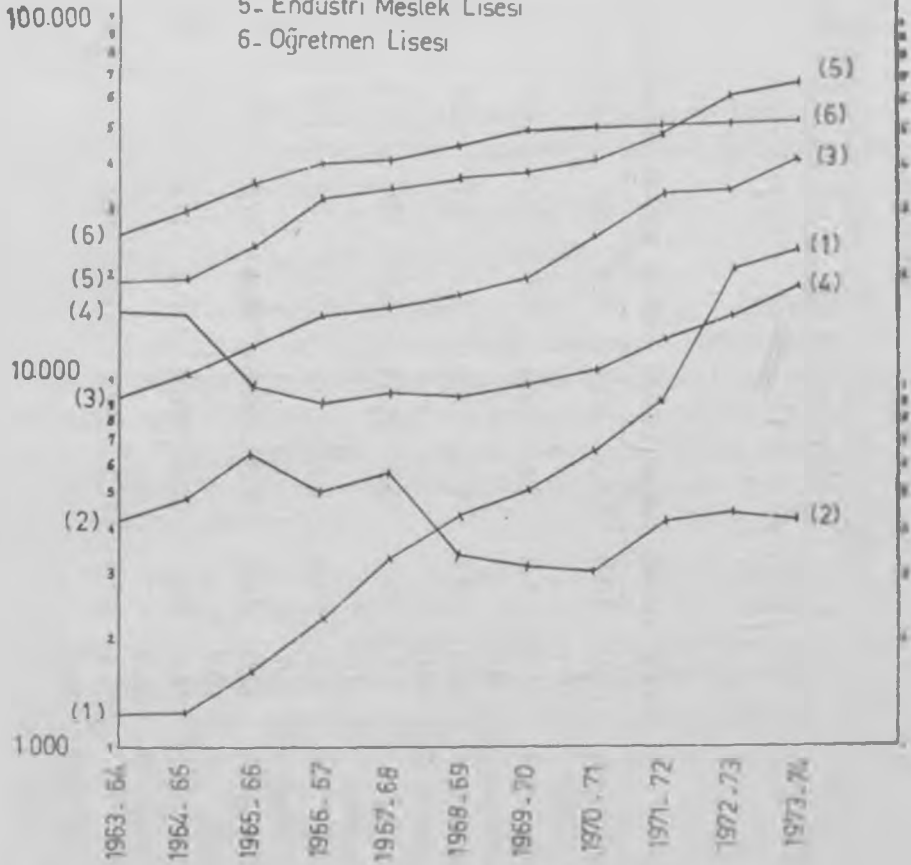
**PLANLI DÖNEMDE LİSELERİN ÖĞRENCİ SAYILARINDA
KAYDEDİLEN GELİŞMELER (BİN OLARAK)**

	11 Yıllık											Yıllık Artış Oranı (%)	
	1963-64	1964-65	1965-66	1966-67	1967-68	1968-69	1969-70	1970-71	1971-72	1972-73	1973-74		
Öğretmen Lisesi	25,0	29,4	35,3	40,4	41,6	46,1	49,6	50,9	51,9	46,4	53,1	113	7,8
Toplama Oranı (%)	14,1										10,3		
İmam-Hatip Lisesi	1,2	1,3	1,6	2,3	3,4	4,5	5,2	6,7	9,1	20,7	23,9	818	35,0
Toplama Oranı (%)	0,7										4,7		
Kız Meslek Lisesi	16,0	9,7	9,7	8,9	9,5	9,2	10,0	11,1	13,7	15,9	19,2	20	1,8
Toplama Oranı (%)	9,0										3,7		
Ticaret Lisesi	9,1	10,5	13,9	13,9	15,2	16,4	17,5	19,5	25,5	33,2	42,0	363	16,6
Toplama Oranı (%)	5,0										8,0		
Teknik Lise	4,2	4,8	6,6	5,2	5,7	3,4	3,2	3,1	4,3	4,5	4,3	2,5	0,2
Toplama Oranı (%)	2,4										0,8		
End. Meslek Lisesi	19,0	19,3	23,8	32,6	34,4	37,0	38,0	40,9	49,2	63,2	68,6	262	13,7
Toplama Oranı (%)	10,8										13,3		
Mes. ve Tek. Liseler	74,5	81,1	90,8	105,2	110,0	117,8	125,5	138,3	161,4	185,2	211,1	184	11,0
Toplama Oranı (%)	42,0										41,0		
Lise	102,4	97,9	111,2	132,8	151,9	187,0	215,0	253,7	271,9	283,7	303,9	197	11,5
Toplama Oranı (%)	58,2										59,0		

Grafik 2

PLANLI DÖNEMDE MESLEKİ VE TEKNİK LİSELERDE
ÖĞRENCİ SAYISI EVRİMİ (1963-64 / 1973-74)

- 1- İmam -Hatip Lisesi
- 2- Teknik Lise
- 3- Ticaret Lisesi
- 4- Kız Meslek Lisesi
- 5- Endüstri Meslek Lisesi
- 6- Öğretmen Lisesi

Uçuncü tartışılan bir neden de, İmam-Hatip lisesi öğrencileri öyle çevrelerden geliyorlar ki, daha okulun birinci sınıfına başlar başlamaz" siyasileşiyorlar", gerek ailelerince, gerek ailelerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak inandıkları siyasal çevrelerce koşullandırılıyorlar. Böylece kendi siyasal emellerine araç edinmek isteyen çevreler, imam-hatip adaylarını kendi meslekleri dışında, öğretmen, polis belki de subay olarak çalıştırarak uzun dönemde kendi görüşlerini yayabilecekleri ileri sürülmektedir.

Öyleyse kendi alanında çalışmayan ya da iş bulamayan nitelikli bir insan gücünün verimliliği nedir? Buna göre İmam-Hatip liselerinin gelişmesi ile ülke ekonomisinin gereksinme duyduğu nitelikli insan gücü arasında ciddi bir ilişki kurmak biraz güç görünmektedir.

B — Planlı kalkınma döneminde ikinci büyük gelişme ticaret lisesinde gerçekleşmiştir. İnceleme konusu dönem başında ticaret lisesi öğrenci sayısı, toplam ortaöğretim öğrencisinin %5'i iken, dönem sonunda bu oran %8'e yükselmiştir. Başka bir deyişle 1963-1964 öğretim yılında 9100 dolayındaki öğrenci sayısı onbir yıllık dönemde %363 ya da yıllık ortalama olarak %16.6'lık bir artış kaydederek dönem sonunda 42.000 olmuştur. Çizelge 3'den anlaşıldığı gibi, Ticaret Lisesi öğrenci sayısı İkinci Beş Yıllık Plan döneminden itibaren belirlenen hedeflerden daha fazla gerçekleşmiştir. Örneğin 1968-1969 öğretim yılında bu okullar için plan hedefi 5.000 öğrenci iken 7.800, 1969-1970'te 7800 iken 8.800 ve 1970-1971'de 9.800 iken 11.400 ve 1971-1972 öğretim yılında 12.000 iken 12.900 olarak gerçekleşmiştir. Öyleyse mesleksi öğretimin bu kesiminde de kapasite artırılırken istihdam olanaklarının ya da ülkenin nitelikli insan gücü gereksinmelerinin dikkate alınmadığı açık seçik ortaya çıkmaktadır. Öte yandan Ticaret Lisesi mezunlarının büyük ölçüde girebildikleri İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi ve Yüksek Okulları mezunlarının da, ülke gereksinmesinden fazla olmasından, çoğuna ticaret lisesi mezunu yerine bir üst öğrenim görenler çalıştırılmakta dolayısıyla bu liselere gereğinden fazla öğrenci alınmasıyla "aydın işsiz" sayısı günden güne arttırılmaktadır. Bu tür bir eğitim düzeninin verimliliğinden kuşkulananmamak olanaksızdır.

C — Öğretmen liselerindeki gelişmelere gelince, 1963-1964 öğretim yılında bu liselerde toplam 2.500 öğrenci öğrenim görürken 1973-74 yılında bu sayı 53.100 olmuştur. Böylece bu kesim öğrenci sayısı, onbir yıllık dönemde %113 ya da yıllık ortalama olarak %7.8'lik bir artış göstermiştir. Ancak tüm ortaöğretim öğrenci sayısındaki evrim olumsuz olmuştur. Dönem başında toplam ortaöğretim öğrenci sayısının %14.1'ini oluşturan öğretmen liseleri, dönem sonunda %10.3'ünü oluşturuyordu.

HEDEFLER, GERÇEKLEŞEN VE ARADAKI FARK
(Bin Öğrenci Olarak)

	1968-1969	1969-1970	1970-1971	1971-1972
LİSE				
Hedef	60,0	65,0	82,0	101,0
Gerçekleşen	77,0	88,6	89,7	101,0
Fark	17,0	23,0	7,7	—
TİCARET LİSESİ				
Hedef	5,0	7,8	9,8	12,0
Gerçekleşen	7,8	8,8	11,4	12,9
Fark	2,8	1,0	1,6	0,9
OĞRETMEN LİSESİ				
Hedef	17,0	18,0	18,0	20,6
Gerçekleşen	15,6	17,0	17,4	16,8
Fark	— 1,4	— 1,0	— 0,6	— 3,8
TARIM LİSESİ (Hayvan Sağlığı)				
Hedef	0,2	0,3	0,5	0,6
Gerçekleşen	0,2	0,2	0,1	—
Fark	—	— 0,1	— 0,4	— 0,6
TARIM LİSESİ (Orman Teknikleri)				
Hedef	0,2	0,2	0,3	0,4
Gerçekleşen	0,1	0,1	—	—
Fark	— 0,1	— 0,1	— 0,3	—
SAĞLIK KOLEJİ				
Hedef	2,0	3,0	4,7	6,6
Gerçekleşen	1,5	1,8	1,8	1,9
Fark	— 0,5	— 1,2	— 2,9	— 4,7
TEKNİK LİSESİ				
Hedef	8,0	10,0	13,5	17,0
Gerçekleşen	—	1,7	1,9	1,6
Fark	— 8,0	— 8,3	— 11,6	— 15,4

İlkokul öğretmeni yetiştirmek amacıyla İkinci Beş Yıllık Kalkınma planında belirlenen hedeflerin çok gerisinde kalmıştır. Çizelge 3'e göre 1968-1969 öğretim yılında hedef 17.000 öğrenci iken gerçekleşme 15.600, 1972 öğretim yılında hedef 20.600 iken gerçekleşme 16.800 olmuştur. Öyleyse eğitmen, vekil öğretmen, muvakkat öğretmen vb. öğretmenlerin yerine daha nitelikli öğretmenler yetiştirmek gerekirken, mevcut öğretmen açığının dahi kapatılamamış olduğu anlaşılmaktadır.

D — Teknik Lise. Bu liselerin iki temel özelliği bulunmaktadır: Birincisi, teknik liseyi bitiren öğrenciler üniversiteye girişte lise fen kolu mezunları ile aynı haklara sahiptir. İkincisi, bu liseler, ortaöğretim düzeyli en nitelikli insangücünü özellikle sanayinin gereksinme duyduğu insangücünü yetiştiren kurumlardır. Bu nedenle planlarda teknik öğretime öncelik ve ağırlık verilmiştir. Ancak bu alandaki sayısal gelişmeler, belirlenen hedeflere ters düşmektedirler. Planlı dönemin başında, 1963-1964'te teknik lise öğrencileri, toplam ortaöğretim öğrenci sayısının %2.4'ünü oluştururken, onbir yıl sonra bu oran %0,8'e düşmüştür. Başka bir deyişle 1963-1964 öğretim yılında 4.200 olan teknik lise öğrenci sayısı, 1973-1974 öğretim yılında 4.300 olmuştur.

Öte yandan, Çizelge 3'de de görüldüğü gibi, planda 1969-1970 öğretim yılı için 10.000 öğrenci olarak belirlenen Teknik Lise hedefi 1.700, 1971-1972 yılında 17.000 öğrencilik hedef 1.600 olarak gerçekleşmiştir.

Böylece kalkınma planlarında açık bir biçimde belirtilen mesleki ve teknik öğretime öncelik verilmesi ilkesi uygulanmamıştır. Örneğin 1963-1964 öğretim yılında mesleki ve teknik liseler toplam öğrenci sayısı 74.500 iken yıllık ortalama olarak %11 oranında bir artış kaydederek 1973-1974 öğretim yılında 211.000'e yükselmiş; buna karşılık anılan öğretim yıllarında sırasıyla 102.400 ve 303.900 olan lise öğrenci sayısı ortalama olarak %11.5 oranında bir artış kaydetmiştir. Başka bir anlatımla 1963-1964 öğretim yılında lise öğrencileri, toplam ortaöğretim öğrencisinin %58'ini oluştururken, plan hedeflerine göre onbir yıl sonra düşmesi beklenen bu oran, %59'a yükselmiştir.

Sonuç olarak Planlı Kalkınma döneminde ortaöğretim öğrenci sayısı evriminde iki temel nicel dengesizlik gözlenmektedir: Birincisi, genel lise ile mesleki ve teknik lise öğrenci sayılarında görülen ve plan hedeflerine taban tabana ters düşen bir gelişme. İkinci dengesizlik, mesleki ve teknik öğretimde görülmektedir. Gerçekten bu kesimdeki gelişme, istihdama, toplumsal ve ekonomik kalkınmanın gerektirdiği nitelikli insangücünü karşılamaya yönelik olmamıştır. Çünkü en çok gereksinme duyulan Teknik lise en az gelişmiş, en

ÇİZELGE: 4**BAZI ÜLKELERDE ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİN GENEL,
MESLEKİ VE TEKNİK ÖĞRETİM İTİBARIYLA DAĞILIMI 1968 (%)**

ÜLKE	ÖĞRETİM TÜRÜ	ÖĞRENCİ SAYISI	%
Türkiye	Genel	849 533	79,8
	Mesleki - Teknik	214 013	20,2
	Toplam	1 063 546	100,0
İran	Genel	781 507	96,8
	Mesleki - Teknik	25 118	3,2
	Toplam	806 662	100,0
Meksika	Genel	1 085 829	82,5
	Mesleki - Teknik	229 519	17,5
	Toplam	1 315 348	100,0
Fransa	Genel	2 829 264	74,3
	Mesleki - Teknik	991 069	25,7
	Toplam	3 870 333	100,0
İtalya	Genel	2 365 059	67,7
	Mesleki - Teknik	1 124 556	32,3
	Toplam	3 468 915	100,0
B. Almanya	Genel	2 038 948	46,0
	Mesleki - Teknik	2 616 093	54,0
	Toplam	4 424 737	100,0
SSCB	Genel	4 440 000	51,0
	Mesleki - Teknik	4 261 511	49,0
	Toplam	8 701 500	100,0
Yugoslavya	Genel	183 193	26,5
	Mesleki - Teknik	505 629	73,5
	Toplam	688 882	100,0

KAYNAK: T.C. Başbakanlık, **Ön Veri**, 1973, S. 727

az gereksinme duyulan Imam-Hatip ve Ticaret Liseleri en çok gelişmiştir.

Oysa Çizelge 4'te de görüleceği gibi öteki bazı ülkelerde öğrencilerin genel ve mesleki teknik öğretim itibarıyla dağılımı Türkiye'den farklı olmuştur.

1968 yılında Türkiye'de mesleki ve teknik öğretim gören öğrenciler, toplam ortaöğretim öğrenci sayısının %20.2'sini oluşturuyordu. Bu oran İran'da %3.2, Meksika'da %17.5 olmasına karşın; Fransa'da %25.7, İtalya'da %32.3, Sovyetler Birliğinde %49, Batı Almanya'da %54 ve Yugoslavya'da %73.5 idi. Buna göre Türkiye, kendisinden ekonomik ve toplumsal kalkınma yönünden geri durumlarda olan ülkelerin biraz ilersinde, ileri ülkelerin de çok gerisinde bulunmaktadır.

Öyleyse Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretimin istenildiği ölçüde gelişmemesinin nedenleri üzerinde durulması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenler şöyle özetlenebilir.

1 — Mesleki ve teknik öğretim, genel öğretime göre daha pahalıya mal olan bir öğretim türüdür.

Örneğin 1973 yılında bir öğrenci

Genel ortaöğretim	:	1339
Orta dereceli erkek teknik öğretim	:	7050
Orta dereceli kız teknik öğretim	:	5517
Ticaret ve Turizm öğretimi	:	2430
Din Eğitimi	:	2600 TL.

mal olmuştur.

Öyleyse mesleki ve teknik öğretimin gelişmesi parasal olanaklarla sınırlıdır. Bu nedenle, planların kesin ve açık hükmüne karşın devlet mesleki ve teknik öğretim önceliğini gereği gibi uygulamamıştır.

2 — Mesleki ve teknik öğretimin önünün yüksek öğretime kapalı olması.

3 — Mesleki ve teknik öğretimde yetişen elemanların ücret, yetki ve sorumluluklarının açıklıkla tespit edilmemiş bulunması.

4 — Teknik öğretimde öğrenciler çeşitli alanlara ayrılırken, istihdam olanaklarının temel alınmamış bulunması.

5 — Çeşitli nedenlerle mesleki ve teknik öğretimin hiçbir zaman genel öğretime eşdeğerde düşünülmemiş olması.

6 — Mesleki ve teknik okulların ülkeye dengeli bir biçimde dağıtılmamış bulunması.

Örneğin, 1961 - 1962 öğretim yılında teknik okul öğrencilerinin %40.6'sı ve meslek okulu öğrencilerinin %38.9'i Türkiye nüfusunun %27.6'sını oluşturan ilk yedi büyük kentte öğrenim görüyorlardı.

Böylece ortaöğretim düzeyinde planlarda öngörüldüğü gibi insangücü gereksinmesi yöntemi değil, toplumsal istem ya da halkın eğitim istemi yöntemi uygulanmıştır.

Ekonomik anlamda eğitimin etkinliğini artırmak için yeterince çaba harcanılmamıştır.

Eğitim planlamasında toplumsal istem yöntemi izlemekle birlikte çeşitli öğrenim tür ve düzeylerinde köy-kent, kız-erkek, dar gelirlili ve zengin çocukları arasındaki mevcut eşitsizlikler azaltılamamıştır.

Ortaöğretim düzeyinde, genel öğretim daha hızlı gelişmiştir. Bir yandan lise mezunu işsiz sayısı, öte yandan üniversite kapısında yığılmalar giderek artmıştır.

Uzun dönemli planlama açısından eğitim planlamasına ilişkin sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Eğitimin gelişmesi gelecekte de büyük ölçüde toplumsal istem ölçütüne dayalı kalacak mıdır?

2. Eğitimin etkiliğini artırmak için geçmişte olduğundan daha fazla bir çaba harcanılacak mıdır?

3. Eğitime girişte şans eşitliği eğitim politikasının kurumsal bir hedefi olarak kalmak yerine gerçekleştirilebilir mi?

4. Ortaöğretimde genel öğretimin daha hızlı gelişmesi de dikkate alınarak yüksek öğretimde toplumsal bilimlerden mezun olanların işsizliği giderek artacak mıdır?

5. Eğitimin bireysel verim oranının toplumsal verim oranına yaklaştırmayı hedef alan önlemler alınacak mıdır?

6. Eğitim kesimine ayrılan ödenek miktarının artırılması için ulusal bütçeden başka finansman kaynakları aranarak yeni önlemler düşünülecek midir?

Teknik açıdan eğitim planlamasının gelecekteki gelişmesini hedef alan dört öneride bulunulabilir:

1. Eğitim sisteminin iyi işlemesi, özellikle öğrencilerin istekleri ve alınan kararlar karşısındaki tutumları konusunda daha çok araştırmalar yapılmalıdır.

2. Hedeflerin ve gerçek durumun zamanla değişeceği dikkate alınarak tahminler sık sık gözden geçirilmelidir.

3. Çeşitli seçeneklerin kestirilmesine çaba gösterilmesi ve her birinin, hiç değilse genel çizgileriyle maliyet ve üstünlükleri hesaplanmalıdır.

4. Son olarak bir yandan toplum, öte yandan birey için eğitimin maliyet ve yararları daha iyi karşılaştırılabilecek bir biçimde eğitim sistemlerinin yenileştirilmesi denenmelidir. Eğitimin hedeflerinin çok ve çeşitli olması bu çabayı güçleştirmektedir. Dolayısıyla bugüne değin uygulanagelmiş olandan çok daha karmaşık planlama örneklerinin belirlenmesini zorunlu kılacaktır.